

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Досліджуються проблеми економічного аналізу стану та динаміки розвитку іноземного туризму в Україні з метою прийняття ефективних управлінських рішень

Постановка проблеми. Протягом другої половини двадцятого століття туризм став стрімко перетворюватися на потужний сектор світової економіки. На даний період за своїми грошовими потоками та прибутковістю він конкурує з видобутком та переробкою нафти і автомобілебудуванням. Туризм вважається індустрією XXI століття. І це не дивно, адже вже сьогодні туристичне господарство генерує 11 % валового продукту у світі, а туристична індустрія – 4,2 % і належить, таким чином, до найпотужніших галузей світового господарства. За даними Всесвітньої туристичної організації лише в частині міжнародного туризму виявилось залучено близько 700 мільйонів чоловік. А з врахуванням внутрішнього туризму можна говорити, що майже половина людей на планеті щорічно опиняється безпосередньо залучена в туристичний бізнес. Про те, що туризм стає все більш важливою галуззю економіки, свідчить і зростаюча кількість подорожуючих.

Отже, аналізуючи вищесказане, можна визначити, що в економіці окремої країни туризм виконує ряд важливих функцій:

– є джерелом валютних надходжень для країни і засіб для забезпечення зайнятості, що в свою чергу підвищує добробут нації;

– розширює внески в платіжний баланс і ВВП країни;

– сприяє диверсифікованості економіки, створюючи галузі, що обслуговують сферу туризму;

– посилює престиж країни, ріст її значення в очах світового співтовариства і рядових громадян;

– сприяє розвитку економічної інфраструктури країни і мирних процесів.

Отже, розбудова в Україні туристичної галузі, яка б успішно інтегрувалася до міжнародних туристичних взаємовідносин, є одним з провідних напрямів структурної перебудови економіки країни. Сприятливі умови для формування національного ринку конкурентоспроможних туристичних послуг мають створюватися державою на основі нових механізмів господарювання, в умовах відкритої економіки.

Але першочерговим кроком є необхідність проаналізувати стан розвитку галузі на даний момент, прослідкувати позитивні та негативні тенденції у всіх її аспектах. Саме глибокий аналіз минулих явищ, визначення за його результатами негативних і позитивних аспектів, слабких і сильних сторін тощо, дасть можливість розробити необхідні заходи щодо усунення проблем і обрати вірну і успішну стратегію розвитку туристичної діяльності України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні питання економіки та організації туристичної діяльності України, методика управління нею, планування та стратегії її розвитку досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими (Горбилева З.М., Драчева Е.Л., Мальська М.П., Любіцева О.О., Здоров А.Б., Мунін Г.Б., Квартальнов В.А., Черних Н.Б., Дурович А.П. та ін.). Однак, незважаючи на численні розробки, актуальним залишається питання економічного аналізу стану розвитку туристичної галузі, як можливості на базі проведених досліджень розробити ефективні рішення щодо управління цією сферою послуг.

В свою чергу, економічному та статистичному аналізу господарської діяльності підприємств теж приділена велика увага багатьох науковців (Мних Є.В. [10], Болюх М.А. [2], Бутинець Ф.Ф. [3], Єріна А.М. [6], Мец В.О. [9], Поліщук Н.В. [10], Пономаренко О.І. [12,13], Прокопенко І.Ф. [15], Савицька Г.В. [16] та ін.), але ніхто з них не виділяє в своїх дослідженнях аналіз показників діяльності безпосередньо туристичних підприємств.

Саме тому, дослідження в сфері аналізу туристичної діяльності є актуальним на сьогоднішній день.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні основних груп показників для проведення економічного аналізу туристичної діяльності; дослідженні стану та динаміки розвитку іноземного туризму в Україні на основі обґрунтованих показників та розробці стратегії щодо подальшого його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання для прийняття будь-яких ефективних управлінських рішень потрібно спочатку проаналізувати події, які вже сталися. Особливе місце щодо забезпечення управлінський структур всебічною інформацією про явища і процеси, які відбуваються в суспільстві і економіці, належить економічному аналізу. Саме економічний аналіз даних розкриває зміст і значення показників, поглиблює уявлення про предмет дослідження та властиві йому закономірності.

В той же час, необхідно зазначити, що предмети і явища сприймаються людиною як щось ціле, єдине, без виділення окремих частин і властивостей, що обумовлює загальну картину сприйняття, але є недостатнім для їх пізнання. Саме тому економічний аналіз не може бути одностороннім, лише на основі даних, визначених у статистичній звітності. Ці дані необхідно розглядати у взаємозв'язку і лише тоді такий аналіз дасть можливість зробити вірні висновки і розробити ефективні заходи розвитку.

Як уже було визначено, туристична діяльність не виняток і економічний аналіз для подальшого управління цією перспективною сферою послуг є дуже важливим.

Інформаційною базою для розрахунку економічних показників оцінки туристичної діяльності в Україні є дані Державного комітету статистики, який опубліковує інформацію щодо стану розвитку галузі в статистичному збірнику “Туризм в Україні” [18]. Даний збірник складається з восьми розділів, в якому надається інформація про основні показники розвитку туристичної галузі як по країні в цілому, так і по окремим регіонам. Збірник охоплює фактично всі сторони здійснення господарської діяльності туристичних підприємств України, і являється на даний момент єдиною базою для проведення економічного аналізу. Недоліком збірника, на нашу думку, є відсутність будь-якого графічного подання матеріалу. Крім того, в ньому подається інформація по такому показнику як “балансовий прибуток”, який взагалі не використовують в Україні, натомість можна було б подати інформацію по “таких показниках як “чистий прибуток” або “фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування”. Але в нашому дослідженні ми не будемо використовувати ці поняття, так як звертаємо основну увагу на стан іноземного туризму.

Хотілося б одразу зазначити відмінність іноземного туризму від зарубіжного. По-перше, туристи – це особи, які подорожують у місцях, що знаходяться поза межами їх постійного місця проживання, впродовж періоду, що не перевищує одного року підряд, з метою дозвілля і відпочинку, лікування, спорту та оздоровлення, відвідання знайомих та родичів, вирішення службових питань тощо. Зарубіжний туризм передбачає виїзд громадян країни за її межі з метою туризму. Іноземний – це, навпаки, в'їзд громадян іншої держави на територію країни з метою туризму.

Отже, дослідимо стан розвитку іноземної туристичної діяльності в Україні. В першу чергу проаналізуємо пропуск іноземних громадян через державний кордон (див. табл. 1) та їх перевезення в залежності від виду транспорту (див. табл. 2).

Таблиця 1. Пропуск іноземних громадян через державний кордон України [18]

Ділянки кордону	2000		2005		Відхилення		
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	+/-	%	пунктів ст-ри
Всього	21980,3	100	39752,4	100	17772,1	80,85	0,00
у тому числі за ділянками кордону							
польська	993,9	4,52	7222,5	18,17	6228,6	626,68	13,65
словацька	243,8	1,11	1069,3	2,69	825,5	338,60	1,58
угорська	1042,7	4,74	3509,8	8,83	2467,1	236,61	4,09
румунська	290	1,32	537,4	1,35	247,4	85,31	0,03
молдовська	5595,9	25,46	7039,7	17,71	1443,8	25,80	-7,75
російська	9234,2	42,01	13091,7	32,93	3857,5	41,77	-9,08
білоруська	2899,7	13,19	4607,4	11,59	1707,7	58,89	-1,60
морська	643,2	2,93	529,6	1,33	-113,6	-17,66	-1,59
повітряна	1036,9	4,72	2145	5,40	1108,1	106,87	0,68

Таблиця 2. Перевезення пасажирів у міжнародному сполученні в Україні [18]

Транспорт	2000		2005		Відхилення		
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	+/-	%	пунктів ст-ри
Автомобільний	2188,2	64,05	1622,9	32,68	-565,3	-25,83	-31,37
Авіаційний	896	26,23	2972,2	59,86	2076,2	231,72	33,63
Морський	332,1	9,72	345,8	6,96	13,7	4,13	-2,76
Річковий	0	0,00	24,6	0,50	24,6	0,0	0,50
Всього	3416,3	100,00	4965,5	100,00	1549,2	45,35	0,00

Як видно з таблиці 1, пропуск іноземних туристів збільшився майже по всіх ділянках кордону, хоча негативною є тенденція зниження переїзду іноземних громадян через морський кордон України. Також негативні аспекти в цьому напрямку можна прослідкувати, якщо проаналізувати перевезення пасажирів морським транспортом (табл. 2), питома вага якого в загальному обсязі перевезень знизилась на 2,7 пункти. Питома вага автомобільного транспорту також значно

знизилась (на 31,37 пункти). На нашу думку це, в першу чергу, пояснюється підвищенням питомої ваги авіаційного виду транспорту (на 33,63 пункти), як більш швидкого, а відтак і зручнішого для міжнародних перевезень.

Наступними етапами аналізу ми пропонуємо дослідження обсягів в'їзду іноземних туристів за метою подорожей до України (табл. 3,4) та їх розподіл за регіонами відвідування (табл. 5) та країнами прибуття (табл. 6).

Таблиця 3. В'їзд іноземних громадян в Україну [18]

Показники	2000		2005		Відхилення		
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	+/-	%	пунктів ст-ри
Всього	6430,9	100,00	17630,8	100,00	11199,9	174,16	0,00
з них – з метою туризму							
Службова	1424,5	22,15	1040,0	5,90	-384,5	-26,99	-16,25
Організований туризм	729,7	11,35	2134,0	12,10	1404,3	192,45	0,76
Приватна	4276,7	66,50	14456,8	82,00	10180,1	238,04	15,50

Таблиця 4. Розподіл іноземних туристів за метою відвідування України [18]

Показники	2000		2005		Відхилення		
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	+/-	%	пунктів ст-ри
Всього	377871	100,00	326389	100,00	-51482	-13,62	0,00
у тому числі за метою відвідування:							
службова, ділова, бізнес, навчання	120439	31,87	55998	17,16	-64441	-53,51	-14,72
дозвілля, відпочинок	193710	51,26	202049	61,90	8339	4,30	10,64
лікування	22145	5,86	39670	12,15	17525	79,14	6,29
спортивно-оздоровчий туризм	12989	3,44	11538	3,54	-1451	-11,17	0,10
спеціалізований туризм	4665	1,23	2368	0,73	-2297	-49,24	-0,51
інші	23923	6,33	14766	4,52	-9157	-38,28	-1,81

Таблиця 5. Кількість іноземних туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України [18]

Регіони (області)	2000		2005		Відхилення		
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	+/-	%	пунктів ст-ри
Україна	377871	100	326389	100	-51482	-13,62	0
Автономна Республіка Крим	128145	33,91	113387	34,74	-14758	-11,52	0,83
області							
Вінницька	1828	0,48	2527	0,77	699	38,24	0,29
Волинська	1793	0,47	3433	1,05	1640	91,47	0,58
Дніпропетровська	1588	0,42	17789	5,45	16201	1020,21	5,03
Донецька	1646	0,44	1008	0,31	-638	-38,76	-0,13
Житомирська	640	0,17	295	0,09	-345	-53,91	-0,08
Закарпатська	6411	1,70	14728	4,51	8317	129,73	2,82
Запорізька	23367	6,18	13989	4,29	-9378	-40,13	-1,90
Івано-Франківська	3401	0,90	20089	6,15	16688	490,68	5,25
Київська	130	0,03	181	0,06	51	39,23	0,02
Кіровоградська	1064	0,28	579	0,18	-485	-45,58	-0,10
Луганська	476	0,13	17	0,01	-459	-96,43	-0,12
Львівська	23759	6,29	11233	3,44	-12526	-52,72	-2,85
Миколаївська	4640	1,23	8282	2,54	3642	78,49	1,31
Одеська	77332	20,47	52514	16,09	-24818	-32,09	-4,38
Полтавська	355	0,09	2104	0,64	1749	492,68	0,55
Рівненська	2040	0,54	3108	0,95	1068	52,35	0,41
Сумська	701	0,19	104	0,03	-597	-85,16	-0,15
Тернопільська	797	0,21	805	0,25	8	1,00	0,04
Харківська	6454	1,71	8859	2,71	2405	37,26	1,01
Херсонська	5929	1,57	4979	1,53	-950	-16,02	-0,04
Хмельницька	1132	0,30	1091	0,33	-41	-3,62	0,03
Черкаська	1010	0,27	1449	0,44	439	43,47	0,18
Чернівецька	3834	1,01	5165	1,58	1331	34,72	0,57
Чернігівська	286	0,08	2431	0,74	2145	750,00	0,67
міста							
Київ	97874	25,90	170865	52,35	72991	74,58	26,45
Севастополь	41499	10,98	63044	19,32	21545	51,92	8,33

Таблиця 6. Розподіл іноземних громадян за країнами, з яких вони прибули в Україну протягом 2005 року (осіб) [18]

Назва країн, з яких прибули туристи	Всього	у тому числі з метою туризму					
		службова	%	організований туризм	%	приватна	%
Всього	17630760	1039996	100,00	2133980	100,00	14456784	100,00
з них:							
Австралія	3564	1205	0,12	1224	0,06	1135	0,01
Австрія	20306	8127	0,78	6710	0,31	5469	0,04
Азербайджан	44226	4024	0,39	1571	0,07	38631	0,27
Бельгія	7730	3101	0,30	1999	0,09	2630	0,02
Білорусь	1841783	46670	4,49	303959	14,24	1491154	10,31
Болгарія	16083	6999	0,67	1309	0,06	7775	0,05
В'єтнам	2565	672	0,06	55	0,00	1838	0,01
Вірменія	30295	2115	0,20	2191	0,10	25989	0,18
Греція	11561	3463	0,33	3346	0,16	4752	0,03
Грузія	29341	6257	0,60	1434	0,07	21650	0,15
Данія	7930	3244	0,31	2141	0,10	2545	0,02
Естонія	14381	3527	0,34	2780	0,13	8074	0,06
Єгипет	2622	1568	0,15	507	0,02	547	0,00
Ізраїль	51186	13885	1,34	24313	1,14	12988	0,09
Індія	5918	4532	0,44	242	0,01	1144	0,01
Іран	6298	4975	0,48	109	0,01	1214	0,01
Ірландія	3265	1219	0,12	821	0,04	1225	0,01
Іспанія	7637	2409	0,23	2254	0,11	2974	0,02
Італія	47082	11311	1,09	16042	0,75	19729	0,14
Йорданія	3561	2466	0,24	435	0,02	660	0,00
Казахстан	30144	4527	0,44	3242	0,15	22375	0,15
Канада	17986	3579	0,34	3686	0,17	10721	0,07
Киргизстан	4848	649	0,06	414	0,02	3785	0,03
Китай	12756	11131	1,07	397	0,02	1228	0,01
Кіпр	3087	1071	0,10	1245	0,06	771	0,01
Корея, Республіка	2989	2037	0,20	745	0,03	207	0,00
Латвія	25760	5878	0,57	4551	0,21	15331	0,11
Литва	38685	9875	0,95	5407	0,25	23403	0,16
Ліван	4609	1816	0,17	1839	0,09	954	0,01
Лівія	3079	598	0,06	53	0,00	2428	0,02

Отже, аналізуючи вищенаведені дані, можна окреслити такі позитивні і негативні тенденції. Як видно з таблиці 3, найбільшу питому вагу в структурі іноземного туризму займає приватний туризм – 82%. На дуже низькому рівні знаходяться службовий та організований туризм. А з таблиці 4 можна простежити, що основною метою подорожуючих було дозвілля (62%). При цьому дуже негативною тенденцією є зниження службової мети відвідання України. (на 54%) та спортивно-оздоровчої (на 11%).

Аналізуючи структуру загального обсягу іноземних туристичних послуг за регіонами

України (табл. 5), можна побачити, що тут перше місце посідають Крим та м. Київ, причому питома вага останнього значно зросла порівняно з 2000-м роком і складає сьогодні більше 50%. Одночасно спостерігається поступове зростання питомої ваги прибуття іноземних туристів в Дніпропетровську область і значне падіння частки в Одеску.

В таблиці 6 представлений фрагмент загального розподілу іноземних туристів за країнами прибуття, відповідно до якого найбільшу питому вагу займають туристи з Білорусії. Одночасно за повними даними

щорічника “Туризм в Україні”[18], до числа країн, з яких прибула найбільша кількість туристів, також відносяться Росія, Молдова, Польща та Угорщина.

Загальний же підсумок проведеного аналізу можна зробити такий: незважаючи на те що на сьогоднішній день існує значна кількість міжнародних туристичних організацій, які усіляко сприяють розвитку туризму в тій чи іншій країні, в тому чи іншому аспекті, Україна залишається країною з дуже низьким загальним обсягом іноземного туризму та потребує значної фінансової та інформаційної підтримки в цій сфері як від приватних інвесторів та держави, так і від міжнародних організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки цього дослідження можна стверджувати, що беззаперечним є факт необхідності розробки та впровадження теоретичних та практичних методик проведення економічного аналізу туристичної діяльності. Саме тому, в першу чергу, ми хотіли б звернути увагу науковців і дослідників в даній сфері, які могли б узагальнити свої знання в окремих посібниках та підручниках з економічного аналізу туристичної діяльності та розробити більш узагальнені статистичні щорічники з туризму, які відображали би інформацію щодо стану розвитку галузі та демонстрували зміни в динаміці та структурі її окремих напрямів.

Окрім постійного наукового аналізу стану і динаміки світового та регіональних ринків туристичних послуг, прогнозування попиту на туристичні послуги, також пропонуємо проведення науково-практичних конференцій, семінарів, симпозіумів, “круглих столів” та інших заходів наукового співробітництва тощо щодо цих питань.

Але, в той же час, можна стверджувати, що залишається актуальною необхідність розробки комплексної стратегії розвитку туристичної галузі.

На нашу думку, стратегія повинна включати такі основні напрямки:

1. Підвищення рівня фінансування привабливих для вітчизняних і іноземних туристів туристичних об’єктів та відповідної інфраструктури, що передбачає здійснення наступних заходів:

– диверсифікацію джерел фінансування потенційно привабливих туристичних об’єктів за рахунок використання поряд із державним фінансуванням та іноземним інвестуванням коштів благодійних і громадських організацій, найрізноманітніших міжнародних фондів, грантів, приватних підприємств, меценатів тощо;

– створення Фонду розвитку туризму в Україні за рахунок добровільних відрахувань суб’єктів туристичної діяльності, а також внесків інших юридичних та фізичних осіб;

– створення пільгових умов для малих і середніх підприємств туристичного бізнесу тощо.

2. Забезпечення відповідності рівня якості туристичних послуг міжнародним стандартам, що включає такі заходи:

– проведення інвентаризації та сертифікації об’єктів туристичної інфраструктури, їх модернізація та оновлення у відповідності до вимог ринку, зокрема готельного, санаторно-курортного господарства, туристичних баз та ін.;

– заохочення налагодження прямих зв’язків туристичних підприємств із підприємствами пов’язаних та підтримуючих галузей, що забезпечить можливість отримання туристами додаткових послуг з мінімальними затратами часу;

– реконструкція автомобільних та залізничних шляхів на основних туристичних маршрутах, оздоблення їх сучасною туристичною, сервісною та інформаційною інфраструктурою тощо.

3. Створення національної і регіональної туристичної рекламної-інформаційної мережі, що передбачає здійснення низки заходів:

– розробка та видання сучасної рекламної продукції, якісного інформаційно-довідкового матеріалу, спеціалізованих друкованих

туристичних видань (газет, журналів, путівників, атласів та ін.), створення постійних радіо- і телепрограм туристичного змісту з їх ретрансляцією у інших регіонах та зарубіжних країнах, спрямованих на створення позитивного “іміджу” України як регіону безпечного та комфортного перебування з величезними унікальними туристичними ресурсами;

– створення зведеної електронної бази пропозицій туристичних послуг підприємств регіону з її включенням до національних і міжнародних інформаційних мереж (у тому числі з використанням Інтернету);

– постійна участь України та її туристичних підприємств у національних та міжнародних туристичних біржах, виставках, ярмарках, салонах та інших туристичних заходах, що дозволяє презентувати туристичні продукти та просувати їх на ринках туристичних послуг тощо.

4. Стимулювання всебічного використання підприємствами туристичних ресурсів країни, переваг місцезростаювання, що передбачає такі заходи:

– використання традиційних туристичних ресурсів пізнавально-розважального спрямування;

– стимулювання розвитку зеленого туризму шляхом створення бази даних власників агроосель, проведення навчальних семінарів для них з основ організації обслуговування туристів, правових аспектів діяльності, рівня якості послуг, розробки проектів розвитку зеленого туризму з метою отримання грантів від міжнародних фондів та організацій;

– створення інфраструктури для розвитку екологічного туризму на території національних природних парків, державних лісових господарств;

– відкриття центрів спортивного туризму на базі наявної інфраструктури водного, кінного та інших видів туризму тощо.

Таким чином, стратегія розвитку туристичних підприємств України

спрямована на використання наявних конкурентних переваг базування, з одного боку, та державну і міжнародну підтримку тих секторів, де конкурентні позиції є слабкими, з іншого.

Подальші дослідження проблеми пов'язані з розробленням обґрунтованих груп економічних показників, які дадуть можливість оцінити туристичну діяльність у багатьох аспектах, та розробка додаткових заходів розвитку туризму на базі розрахованих показників.

Список використаної літератури:

1. *Баканов М.И.* Теория экономического анализа: Учебник / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет; 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 416 с.

2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін.; За ред. акад. НАНУ проф. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.

3. Економічний аналіз. Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 679 с.

4. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.

5. Економічна статистика / За ред. С.П. Кошелюка, Л.Г. Маріна. – К.: Вища шк., 1974 – 391с.

6. *Єріна А.М.* Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.

7. *Івахненко В.М., Горбаток М.І., Львовичкін В.С.* Економічний аналіз: Навч. метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 1999. – 176с.

8. *Лахтіонова Л.А.* Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

9. *Мец В.О.* Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 2003. – 278 с.

10. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
11. Поліщук Н.В. Методи аналізу діяльності підприємства // Фінанси України, 2001. – № 1. – С. 61-66.
12. Пономаренко О.І. Сучасний економічний аналіз: Навч. посібник: У 2-х ч., Ч. 1: Мікроекономіка / О.І. Пономаренко, М.О. Перестюк, В.М. Бурим. – К.: Вища шк., 2004. – 262 с.
13. Пономаренко О.І. Сучасний економічний аналіз: Навч. посібник: У 2-х ч., Ч.2: Макроекономіка / О.І. Пономаренко, М.О. Перестюк, В.М. Бурим. – К.: Вища шк., 2004. – 262 с.
14. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 454 с.
15. Прокопенко І.Ф. Курс економічного аналізу: Підручник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін, З.Ф. Петряєва; За ред. І.Ф. Прокопенка. – К.: Мчас, 2004. – 384 с.
16. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: Знання, 2004. – 654 с.
17. Статистичний щорічник України за 2005 рік. Державний Комітет статистики України. За ред. О.Г. Осауленка. Київ. Видавництво “Консультант” 2006. – 591 с.
18. Туризм в Україні. Статистичний щорічник. – Київ: Державний комітет статистики, 2006. – 184 с.
19. Цал-Цалко Ю.С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія, практика та інтерпретація. – Монографія. – Житомир, 2004. – 506 с.

ЦАЛ-ЦАЛКО Юзеф Сигізмундович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- економіка підприємств;
- аналітичні дослідження в економіці;
- облік, аудит, контроль

ШВЕЦЬ Євгеній Андрійович – Київський інститут міжнародних відносин

Наукові інтереси:

- аналітичні дослідження в економіці